

GLOBALIZM JĘZYKOWY W GOSPODARCE ŚWIATOWEJ

Wprowadzenie

Język angielski w zawrotnym tempie zaledwie kilku dekad zmonopolizował sektor społeczno- gospodarczy. Stał się swoistą *lingua franca*¹ współczesnego świata i jego pozycja wydaje się być niezagrożona. Nawet dynamiczny rozwój gospodarki chińskiej poddaje się przewadze języka angielskiego, paradoksalnie dając w ten sposób wyraz własnej przewagi, również tej lingwistycznej, nad nieumiejętnymi próbami zrozumienia sinologii podejmowanymi przez człowieka zachodu. Powszechność języka angielskiego jako środka komunikowania treści jest jednak imponująca. W odróżnieniu od poprzedniego dominanta – języka francuskiego, który w wymiarze międzynarodowym stosowany był jedynie przez osoby z najwyższego szczebla społecznego, angielski jest językiem mas. Lepiej lub gorzej, posługują się nim politycy, biznesmeni, *białe i niebieskie kołnierzyki*², dorośli i dzieci. Wiele słów powszechnie używanych w życiu codziennym zostało *inkorporowanych* (nomen omen) do języka polskiego, mimo oporu purystów językowych. Sukces ma uzasadnienie historyczne – nie bez wpływu pozostały lata dominacji Brytyjskiego Imperium nad prawie jedną czwartą świata, którego konsekwencje są nadal obserwowane w Krajach Wspólnoty. Nawet w krajach będących byłymi koloniami francuskim, takich jak Algieria, Tunezja czy Maroko, to właśnie angielski jest językiem oficjalnym. Jego prestiż pozostaje niezagrożony w sferach przekazu i międzynarodowym przemyśle rozrywkowym - wystarczy zauważyć ilość wokalistów decydujących się na porzucenie twórczości w języku narodowym na korzyść angielskiego, co w rezultacie umożliwia im zdobycie rozpoznawalności na poziomie światowym.

W ten sposób język angielski dokonuje ekspansji nieporównywalnej z żadnym innym zjawiskiem natury socjolingwistycznej. Stał się symbolem nowoczesności, a osoby nim się posługujące stają się członkami globalnej kultury. W bloku komunistycznym, również w Polsce, był symbolem wolności i rebelii. Współcześnie jest nośnikiem prawdy w krajach, w których wolność słowa jest nadal zwalczana. Przy użyciu nowych kanałów komunikacji, angielski pozwala przeniknąć cenzurę reżimu. Wizja globalnej dominacji języka angielskiego w sektorze gospodarki uzupełnia obraz współczesnego świata. Im bardziej powszechny staje się ten język, tym głośniejsza jest dyskusja na temat idących z nim w parze nowych form imperializmu krajów anglojęzycznych, głównie Stanów Zjednoczonych. Negatywnym skutkiem narastającej dominacji angielskiego jest narzucanie, wraz z językiem, kultury życia i wartości oraz swoistej nadrzędności ekonomicznej, politycznej i ideologicznej.

1. Gospodarka a język

Zależność biznesu od komunikacji językowej w języku obcym jest oczywista w przypadku przedsiębiorców prowadzących współpracę międzynarodową. Wielu decyduje się na

¹ Język, który umożliwia porozumiewanie się ludziom, którzy na co dzień mówią innymi językami

² W potocznym języku angielskim „biały kołnierzyk” to pracownik umysłowy, „niebieski” – pracownik fizyczny

zatrudnienie tłumacza, jednak jest to obciążone ryzykiem. Dziedzina tłumaczeń jest niezwykle trudna, nie tylko pod względem kompetencji językowych, ale również z uwzględnieniem czynników pozawerbalnych. W przypadku tłumaczeń ustnych liczą się między innymi koncentracja, dobra pamięć tłumacza, neutralny wygląd czy nawet tembr głosu. Brak umiejętności wysławiania się w języku negocjacji może zniechęcić odbiorcę lub, co gorsze, doprowadzić do nieporozumień, niezrozumienia ustaleń i błędnie zawartych umów. Dodatkowo, wprowadzając tłumacza w tajniki naszych kontaktów z zagranicznymi przedsiębiorstwami, ryzykujemy utratą tajności pewnych posunięć. Oczywiście, żadne z powyżej opisanych sytuacji nie muszą nam towarzyszyć. Licencjonowani tłumacze pracują według kodu zachowań i gwarantują poprawność tłumaczeń, jednak ich usługi generują pewien koszt i, mimo wszystko, są obciążone ryzykiem błędu ludzkiego. Według badań nad wpływem wspólnego języka partnerów handlowych na poziom eksportu danego kraju przeprowadzonych przez Melitz'a, „umiejętność bezpośredniej komunikacji jest około trzy razy bardziej efektywna we wspieraniu handlu niż komunikacja przy wykorzystaniu tłumaczeń”³. Stąd, jedynie kompetencje językowe samego przedsiębiorcy dają pewność realizacji międzynarodowej współpracy w sposób w pełni przez niego nadzorowany. Ważne jest również zebranie zespołu pracowników posiadających nie tylko wiedzę i umiejętności branżowe, ale również kompetencje językowe niezbędne dla skutecznego funkcjonowania przedsiębiorstwa.

Wyniki badań ELAN przeprowadzonych przez Centre for Information on Language Teaching and Research CILT (2006) oraz w podobnych zrealizowanych na zlecenie Komisji Europejskiej (2011) w ramach projektu PIMLICO pokazują negatywny wpływ nieznanomości języków obcych na finanse przedsiębiorstw. W grupie badanych firm, 11% przedsiębiorców przyznało, że wskutek braku umiejętności językowych pracowników, ponieśli straty finansowe, 18% z nich rzędu powyżej 100.000€⁴. W tym samym badaniu dokonano również analizy wpływu inwestycji językowych na udział zysków z eksportu, gdzie najlepszą strategią okazało się inwestowanie w rozwój umiejętności językowych pracowników skutkujące wzrostem przychodu o 16,6%. Raport z projektu PIMLICO Komisji Europejskiej⁵ dostrzega podobieństwa w polityce językowej badanych przedsiębiorstw w następujących obszarach:

- wielojęzyczność pracowników, w większości biegle posługiwanie się trzema obcymi językami,
- wysoki poziom umiejętności językowych w zakresie języka angielskiego,
- zatrudnianie pracowników, dla których język obcy jest językiem rodzimym,
- korzystanie z usług tłumaczy,
- międzynarodowienie – dbanie o rozwój kompetencji językowych i interkulturowych pracowników.

Z 40 przedsiębiorstw, które wzięły udział w projekcie wyłoniono 10 firm, wśród nich polska firma Steelpress, które wypracowały największe zyski ze względu na konkretne strategie językowe, tzw. *super-SME, small and medium enterprises*⁶. Umiejętności językowe, według ankietowanych pracodawców, znalazły się na szóstym miejscu (31% respondentów), tuż za umiejętnościami analitycznymi (32%) i przed umiejętnością adaptacji do nowych sytuacji (25%). Ciekawe dane przedstawia *Raport z badania losów zawodowych studentów Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku*⁷ prowadzony w 2014 roku na grupie studentów kończących studia na uczelni. Według respondentów użytej w badaniu ankiety, znajomość języków obcych (15, 85%) znajduje się tuż po wiedzy specjalistycznej (18,29%)

³ J. Melitz, *Language and foreign trade*, European Economic Review 2008, s. 667-699.

⁴ ELAN: *Effects on the European economy of shortages of foreign language skills in enterprise*, CILT, Londyn 2006

⁵ *Konkluzje Rady w sprawie kompetencji językowych pozwalających zwiększyć mobilność (2011/C/372/07)*, Rada Unii Europejskiej 2011

⁶ K. Kutylowska, *Polityka językowa w Europie – Raport analityczny*, IBE, Warszawa 2013, s. 33

⁷ A. Kowalska, *Raport z badania losów zawodowych studentów PWSZ w Płocku*, PWSZ, Płock 2014

i przed wyższym wykształceniem (13,41%) czy doświadczeniem zawodowym (10,98%) na liście umiejętności wymaganych przez pracodawców. Również Komisja Europejska w swoich działaniach podkreśla zależność wzrostu gospodarczego oraz tworzenia nowych miejsc pracy od znajomości języków obcych dodając, że „zdolność do posługiwania się językami obcymi jest czynnikiem konkurencyjności”⁸. Wysokie kompetencje językowe pracowników są szansą na ożywienie gospodarki i na zwiększenie szansy zatrudnienia.

Raport Global English Corporation (2007) przeprowadzony na podstawie szeroko zakrojonych badań (26 tysięcy respondentów w 152 krajach), dotyczący stosowania języka angielskiego w komunikacji biznesowej podaje, że 49% osób pracujących wykorzystuje angielski do komunikacji w pracy, a aż 77% używa go co najmniej raz w tygodniu.⁹ Co więcej, późniejsze badania przeprowadzone w krajach nadbałtyckich przez Toomet’a sugerują, że dla imigrantów i przedstawicieli mniejszości ważniejsze jest osiągnięcie biegłości językowej w języku angielskim niż rodzimym języku danego kraju¹⁰. Jest to być może wbrew polityce językowej Unii Europejskiej, wyrażonej słowami Traktatu Lizbońskiego mówiącymi, że Wspólnota „szanuje swoją bogatą różnorodność kulturową i językową” i zmierza do „rozwoju wymiaru europejskiego w edukacji zwłaszcza przez nauczanie i upowszechnianie języków państw członkowskich”¹¹. Jednak, jak wynika z większości badań, angielski jest tym językiem, którego znajomość przekłada się na wyższe wynagrodzenie pracowników¹².

Znajomość języka obcego jest często opisywana w kategoriach kapitału ludzkiego zwiększającego możliwości jednostki, wymagającego nakładu czasu, pracy własnej oraz środków finansowych. Lazear formułuje zasadę, która warunkuje sukces językowy uczącego od wymiernych korzyści, które może uzyskać osiągając zakładany poziom umiejętności językowych. Podkreśla, że pracownicy chętnie uczą się języka „tylko pod warunkiem, że korzyści, które z tego wynikną, przewyższą koszty, które będą musieli ponieść [...], a proces zdobywania kompetencji językowych musi służyć osiągnięciu konkretnych celów, choć niekoniecznie finansowych”¹³. W dydaktyce języka, nazywamy to zjawisko motywacją instrumentalną, gdzie osoba ucząca kieruje swoim procesem akwizycji językowej na zasadzie bilansu „zysku i strat”, co z punktu widzenia dziedziny ekonomii ma logiczne uzasadnienie. Grin podaje następujące przykłady wymiernych korzyści dla pracownika: premia, perspektywy zawodowe poszerzające zakres możliwych do osiągnięcia stanowisk, dostęp do towarów w niższych cenach¹⁴. Pracownicy są coraz bardziej świadomi znaczenia znajomości języków w świecie biznesu – 99% badanych, według raportu Global English Corporation, uważa, że kompetencja w zakresie języka angielskiego zwiększa ich szanse na awans i podwyżkę. Również badania dotyczące sytuacji finansowej imigrantów w środowiskach obcojęzycznych, wykazały istotny wpływ znajomości języka danego kraju na zarobki (Shapiro, Stelcner, 1981; Lesley, Lindley, 2001; Rivera-Batiz, 1990; Dustmann, 1994). Bezsprzecznie, korzyści wynikające ze znajomości języków obcych w sposób bezpośredni przekładają się na zysk, „czy to na poziomie jednostki, czy przedsiębiorstwa”¹⁵. Ciekawy wniosek przedstawia również badanie Ku i Zussmana (2010), zgodnie z którym w sytuacjach biznesowych, w przypadku

⁸ Rezolucja Rady z dnia 14 lutego 2002 w sprawie wspierania różnorodności językowej i nauki języków obcych w ramach realizacji celów Europejskiego Roku Języków 2001 (2002/C 50/01), Rada Unii Europejskiej 2002

⁹ K. Kutylowska, *Polityka ....op.cit.*, s.33

¹⁰ O. Toomet, *Learn English, not the local language! Ethnic Russians in the Baltic States*. American Economic Review 101 (3) 2011, s. 526-531

¹¹ K. Kutylowska, *Polityka ....op.cit.*, s.35

¹² D. R. Williams, *The economic returns to multiple language usage in Europe*, Working Papers Series, Luxemburg 2005

¹³ Kutylowska, K. 2013. *Polityka ....op.cit.*, s.29

¹⁴ Ibidem., s. 34

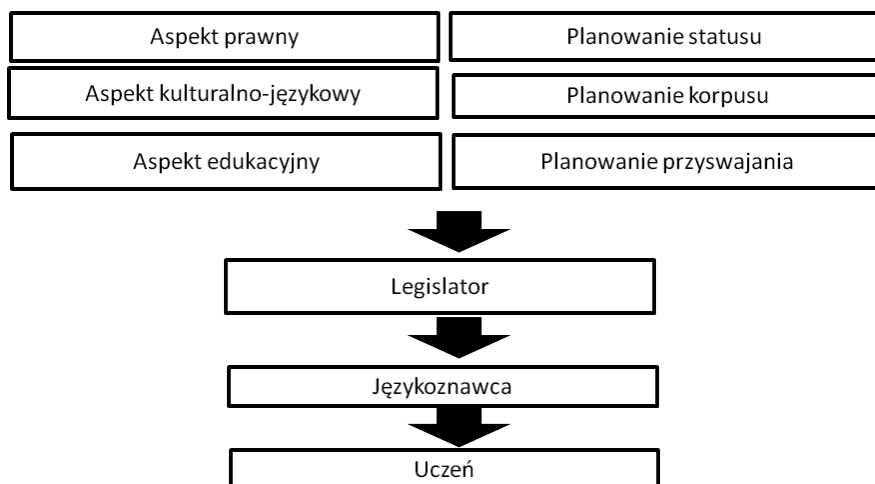
¹⁵ Ibidem, s.35

gdy partnerzy biznesowi nie mają wspólnego języka ojczystego, komunikują się za pomocą języka angielskiego.¹⁶

2. Polityka językowa

Próbę zdefiniowania pojęcia polityki językowej podjęło wiele środowisk naukowych, które w zależności od przedmiotu swojego zainteresowania kładły nacisk na inne wartości. Pisarek¹⁷ zaznacza, że opisując to, czym zajmuje się polityka językowa, należy uwzględnić jej trzy wymiary: prawny, kulturalno-językowy i edukacyjny. Wymiar prawny dotyczy regulacji państwowych względem statusu języka, kulturalno-językowy określa stopień poprawności, a edukacyjny uwzględnia zespół działań mających na celu uczenie się języka. Philipson¹⁸ wyodrębnia trzy kategorie polityki językowej: planowanie statusu, planowanie korpusu oraz planowanie przyswajania. Planowanie statusu jest w kompetencji instytucji państwowych, planowanie korpusu to zinstytucjonalizowany system określania poprawności języka, a planowanie przyswajania dotyczy uczenia się języka. Powyższe typologie można sprowadzić do jednego wzoru, który uwzględnia zależność odgórną ucznia od systemu szkolnego, uzależnionego z kolei od decyzji nadrzędnych w stosunku do niego instytucji państwowych:

Rysunek 1. Zakres działania polityki językowej

Źródło: własne na podstawie W. Pisarek, Polityka językowa w wybranych krajach europejskich. W: Warchała, J., Krzyżyk, D. (red.), *Polska polityka językowa w Unii Europejskiej*, WUŚ, Katowice 2008, s.79-105 i R. Philipson *English-only Europe?: Challenging language policy*, Routledge, London, New York 2003

Legislator podejmuje decyzje odnośnie ustalania podstaw prawnych i nadawania określonych funkcji instytucjom, których zadaniem jest określenie zasad poprawności językowej (językoznawca) nauczanych następnie w szkole. Instytucje rządowe bezpośrednio wpływają na nauczanie języków w szkole, planując obowiązkowy wymiar godzinowy zajęć czy dopuszczając do użytku pojedyncze podręczniki do nauki języków obcych. Językoznawstwo oraz nauki pedagogiczne *education sciences* wpływają pozytywnie na dziedzinę polityki

¹⁶ Ibidem, s.36

¹⁷ W. Pisarek, Polityka językowa w wybranych krajach europejskich. W: Warchała, J., Krzyżyk, D. (red.), *Polska polityka językowa w Unii Europejskiej*, WUŚ, Katowice 2008, s.79-105

¹⁸ R. Philipson, *English-only Europe?: Challenging language policy*, Routledge, London, New York 2003

językowej¹⁹. Dydaktyka językowa wraz z językoznawstwem stosowanym określają realia, w których zachodzi nauka języka obcego, co w konsekwencji, musi wpłynąć na politykę językową w skali państwowej. Jednak komunikacja językowa współczesnego świata ma wymiar globalny, czego widoczną konsekwencją jest konieczność porozumiewania się w językach o międzynarodowym zasięgu. Umiejętność posługiwania się obcymi językami uznano za wystarczająco istotną, żeby została umieszczona na liście kompetencji kluczowych (zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady, 2006).

3. Język obcy jako kompetencja kluczowa

„Kluczowe kompetencje w postaci wiedzy, umiejętności i postaw odpowiednich do każdej sytuacji mają fundamentalne znaczenie dla każdego obywatela społeczeństwa opartego na wiedzy. Zapewniają wartość dodaną dla rynku pracy, spójność społeczną i aktywne obywatelstwo, oferując elastyczność i zdolność adaptacji, satysfakcję i motywację. Ponieważ powinny one zostać nabyte przez wszystkich, zalecenie to proponuje narzędzie odniesienia dla państw członkowskich Unii Europejskiej (UE) w celu zapewnienia pełnego włączenia tych kluczowych kompetencji do ich strategii i infrastruktury, zwłaszcza w kontekście uczenia się przez całe życie.”²⁰

W Zaleceniach Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2006/962/WE z dnia 18 grudnia 2006 r., w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie²¹, podano osiem podstawowych kompetencji kluczowych, wśród których porozumiewanie się w językach obcych wymieniono na samym początku, tuż po porozumiewaniu się w języku ojczystym. Ramowa lista kompetencji kluczowych zawiera: 1. *porozumiewanie się w języku ojczystym* – umiejętność komunikowania treści w mowie i w piśmie, zdolność zrozumienia przekazu z uwzględnieniem społeczno-kulturowego kontekstu; 2. *porozumiewanie się w językach obcych* – zdolność rozumienia tekstów mówionych i pisanych, formułowania wypowiedzi ustnych i pisemnych w odpowiednim stopniu biegłości dostosowanym do potrzeby sytuacyjnej oraz, co istotne, wrażliwość na różnice kulturowe i umiejętność mediacji. Następne pozycje na liście kompetencji kluczowych zajmują: 3. *kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne*. 4. *kompetencje informatyczne* 5. *umiejętność uczenia się* 6. *kompetencje społeczne i obywatelskie* 7. *poczucie inicjatywy i przedsiębiorczość* 8. *świadomość i ekspresja kulturowa*.

„Wszystkie te kluczowe kompetencje są wzajemnie zależne, a w każdym przypadku kładzie się nacisk na krytyczne myślenie, kreatywność, inicjatywę, rozwiązywanie problemów, ocenę ryzyka, podejmowanie decyzji i konstruktywne kierowanie emocjami”²².

Mając na uwadze znaczenie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się, można wyodrębnić cele polityki językowej Europy, wśród których znajdziemy:

- nauczanie dwóch języków obcych,
- wczesny start w nauce języka obcego,
- obniżenie wieku rozpoczynania nauki drugiego języka obcego,
- ochrona języków etnicznych i regionalnych,
- dbałość o jakość kształcenia nauczycieli oświaty ustawicznej,

¹⁹ F. Grin, *Using language economics and education economics in language education policy*, Council of Europe, Stasbourg 2002

²⁰ Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2006/962/WE z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie [Dz.U. L 394 z 30.12.2006].

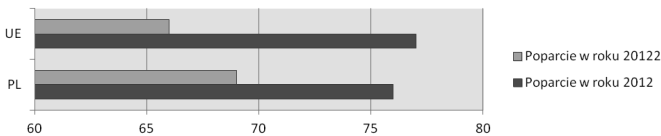
²¹ K. Kutylowska, *Polityka .....op.cit., s.40*

²² Ibidem, s.43

- szersze wykorzystanie *Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego* w certyfikacji umiejętności językowych²³.

Spójne z tym założeniem wydaje się holistyczne ujęcie edukacji językowej, które pozwala na umieszczenie jej w całym spektrum elementów polityki społecznej *public policy*, czy, jak sugeruje Grin (2002), użycie narzędzi pochodzących z dziedziny ekonomii. Jedną z propozycji jest pomiar przyrostu świadomości Europejczyków dotyczącej znaczenia kształcenia językowego.

Wykres 1. Porównanie procentowe poparcia dla stwierdzenia: „Nauczanie języków obcych powinno być priorytetem politycznym” w Polsce względem średniej Unii Europejskiej

Źródło: opracowanie własne na podstawie „*Polityka językowa w Europie – Raport analityczny*”, IBE, 2013, str. 26.

Powyższy wykres przedstawia znaczny przyrost świadomości korzyści wynikających z posługiwania się językiem obcym. Na przestrzeni 2006-2012 poparcie dla stwierdzenia: „Nauczanie języków obcych powinno być priorytetem politycznym” wzrosło o 11 procent w krajach Unii Europejskiej, a w Polsce o 7 i wynosi obecnie 76 procent. Wysoki wynik poparcia związany jest bezpośrednio z polską emigracją nasiloną po 2004 roku, gdzie umiejętność posługiwania się językiem docelowym nabrała znaczenia praktycznego. Większy stopień biegłości stał się gwarantem zatrudnienia na lepszym stanowisku pracy oraz zwiększonego poczucia bezpieczeństwa społecznego. Posługując się metodologią dziedziny ekonomii, umiejętności językowe są formą kapitału ludzkiego, w który należy zainwestować zanim przyniesie nam określoną korzyść zarówno materialną, jak i pozamaterialną.²⁴ Poziom zaawansowania językowego emigranta przekłada się na jego atrakcyjność zawodową.

4. Język obcy w kategoriach kapitału ludzkiego

Znajomość języków obcych, postrzegana w kategoriach kapitału ludzkiego, wymaga nakładów finansowych i wysiłku intelektualnego oraz czasu. Uczący się języka *ryzykują mniejsze doświadczenie zawodowe lub niższe wykształcenie w porównaniu z pracownikami jednojęzycznymi*. Wspomniany wcześniej Lazear podkreśla, że warunkiem podjęcia nauki jest perspektywa korzyści, nie koniecznie finansowych, które wynikną ze zmuszonego procesu zdobywania kompetencji językowych. Dotyczy to zarówno pracowników niższych szczebli, jak i menadżerów, przedsiębiorców, czy decydentów państwowych.²⁵ Wśród korzyści dla pracowników znajdziemy: premię do wynagrodzenia, awans zawodowy, dostęp do towarów w niższych cenach. Większość przeprowadzonych badań dotyczących sytuacji imigrantów wskazuje na zależność wysokości zarobków od poziomu biegłości językowej (Shapiro, Stelcner, 1981; Lesley, Lindley, 2001; Rivera-Batiz, 1990; Dustmann, 1994). Co więcej, znajomość drugiego języka obcego dodatkowo powiększa dochody pracownika, zwrot finansowy

²³ H. Komorowska, *Wielojęzyczność w Europie. Tendencje w polityce językowej Unii Europejskiej i Rady Europy a prace Grupy Wysokiego Szczebla ds. Wielojęzyczności*. Referat wygłoszony na konferencji „Komunikacja międzykulturowa: Języki integrują”, IBE, Warszawa 2010

²⁴ F. Grin, *Economic approaches to language and language planning: an introduction*. International Journal of the Sociology of Language 121 (1) 1996, s. 1-16

²⁵ K. Kutylowska, *Polityka ...op.cit.*, s.29

z tego tytułu znajduje się w granicach 5-20% wynagrodzenia (Williams, 2005) w zależności od kraju i języka. Badania wskazują na przewagę języka angielskiego, w którym biegłość językowa przekłada się na wyższą pensję w takich krajach jak Holandia, Włochy, Hiszpania, Austria czy Finlandia (Fidrmuc, Fidrmuc, 2008). Raport Global English Corporation z 2007 roku dotyczący globalizacji języka angielskiego w komunikacji biznesowej podaje, że aż 77% pracowników używa języka angielskiego co najmniej raz w tygodniu.²⁶ Angielski jest poza tym jedynym językiem, którego znajomość przekłada się na wyższe wynagrodzenie we wszystkich badanych krajach (Williams, 2005).

Wśród działań podejmowanych przez pracodawców w odniesieniu do umiejętności językowych pracowników znajdziemy:

- zatrudnianie wielojęzycznych pracowników,
- wymaganie wysokiego poziomu znajomości języka angielskiego,
- zatrudnianie rodowitych użytkowników różnych języków,
- korzystanie z usług tłumaczy,
- pomoc pracownikom w rozwoju umiejętności językowych.²⁷

Pracownicy są równie świadomi znaczenia biegłości językowej w biznesie, 99% badanych w raporcie Global English Corporation podkreśla, że umiejętność posługiwania się językiem angielskim zwiększa ich szanse na awans zawodowy.

5. Nauczanie języka angielskiego - perspektywy

Formalne rekomendacje Rady Europy dotyczące nauczania języka angielskiego znajdują zastosowanie w decyzjach krajów członkowskich z uwzględnieniem odmiennych kontekstów społecznych, ekonomicznych i kulturowych. Wpływ na różnice w realizacji mają również cele bezpośrednie, język ojczysty oraz tradycje nauczania języków obcych. Biegłość językowa przekłada się na korzyści ekonomiczne, daje dostęp do informacji o świecie i kulturze, a dostęp do bezpłatnej, na wysokim poziomie jakości nauczania edukacji językowej wpisuje się w działania na rzecz równości i spójności społecznej obywateli. „Kompetencje językowe stanowią integralną część umiejętności niezbędnych [...] dla osiągnięcia rozwoju zawodowego oraz państwom dla osiągnięcia rozwoju oraz sukcesu ekonomicznego”.²⁸ W edukacji językowej Polski zaistniały wyjątkowo korzystne warunki do intensywnego uczenia się języków, co potwierdza fakt, że 80% społeczeństwa sądzi, że oprócz języka ojczystego każdy powinien umieć porozumiewać się w więcej niż jednym języku oprócz języka ojczystego.²⁹ Klein uważa, że skoro rola języka angielskiego jest tak silna, to powinno się to przełożyć na politykę językową Unii Europejskiej i zamiast promowania hasła z Barcelony (Rada Europejska, 2002) „język ojczysty + 2 (języki obce) Europa powinna się kierować wzorem język ojczysty + język angielski + 1 (język obcy)”³⁰.

Obecnie obowiązkowa nauka języka angielskiego w polskich szkołach rozpoczyna się w pierwszej klasie szkoły podstawowej, a od września 2015 roku planowane jest wprowadzenie jej do przedszkoli, zgodnie z zaleceniem Komisji Europejskiej, która mówi, że „zdobycie wysokich umiejętności jest procesem rozciągniętym w czasie i dlatego zaleca się, aby dla osiągnięcia jak najlepszych wyników kształceniem językowym objęci byli jak najmłodszy

²⁶ Ibidem, s.30

²⁷ Ibidem, s.33

²⁸ Ibidem, s. 104

²⁹ *Special Eurobarometer 386. Europeans and their languages*, Komisja Europejska, 2012.

³⁰ C. Klein, *The valuation of plurilingual competences in an open European labour market*. International Journal of Multilingualism 4 (4), 2007, s. 262-281

uczniowie”³¹. Z punktu widzenia pracodawcy, najważniejsze kształcenie językowe odbywa się na poziomie instytucji kształcenia zawodowego oraz na poziomie szkół wyższych³².

6. Język obcy ukierunkowany zawodowo

Państwa uczestniczące powinny w ramach kształcenia i szkolenia zawodowego stwarzać osobom uczącym się i nauczycielom szansę nauki języków obcych oraz zachęcić do oferowania szkoleń językowych dostosowanych do specyficznych potrzeb tej dziedziny, ze szczególnym uwzględnieniem znaczenia języków obcych dla współpracy transgranicznej w dziedzinie kształcenia i szkolenia zawodowego oraz dla mobilności międzynarodowej.³³

Nowa podstawa programowa kształcenia w zawodach wprowadzona w Polsce w 2012 roku opisuje efekty kształcenia dla poszczególnych zawodów w ramach obszarów kształcenia oraz podaje zbiór kwalifikacji wspólnych dla wszystkich zawodów. Te odnoszące się do znajomości języka obcego ukierunkowanego zawodowo, wymagają od absolwenta zasadniczej szkoły zawodowej, technikum czy szkoły policealnej:

- posługiwania się zasobem środków językowych umożliwiającym realizację zadań zawodowych,
- rozumienia wypowiedzi dotyczących wykonywania typowych czynności zawodowych,
- analizy i interpretacji krótkich tekstów pisemnych dotyczących wykonywania typowych czynności zawodowych,
- formułowania wypowiedzi umożliwiającym porozumiewanie się w środowisku pracy,
- korzystania z obcojęzycznych źródeł informacji³⁴.

Co ciekawe, zmienia się również charakter kształcenia językowego w szkołach zawodowych, mając na celu „ściśle powiązanie kształcenia językowego z kształceniem zawodowym teoretycznym, które jest widoczne wyraźnie w opisie efektów kształcenia właściwych dla kwalifikacji wyodrębnionych w zawodach”³⁵.

7. Kształcenie językowe w szkolnictwie wyższym

Deklaracja berlińska zwraca uwagę na rolę uniwersytetów w kształtowaniu polityki językowej, w której wyodrębniono następujące działania kluczowe:

- zapewnienie studentom studiów I stopnia zajęć językowych zaliczanych w ramach punktacji ECTS,
- wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych, w tym e-learning, dla stworzenia możliwości pracy własnej studenta nad językiem,
- tworzenie międzynarodowego środowiska ćwiczeń,
- stworzenie szerokiego wyboru języków obcych, dostosowanego do zapotrzebowania studentów i rynku pracy,
- oferowanie całych lub części programów kształcenia z wykładowym językiem obcym,
- zapewnianie studentom obcokrajowcom możliwości kształcenia się w języku kraju goszczącego,
- zapewnienie własnym studentom szkolenia, z zakresu języka i wiedzy o kulturze danego kraju, przygotowującego do realizacji studiów lub ich części w zagranicznej uczelni partnerskiej.

³¹ *Language learning at pre-primary school level: making it efficient and sustainable. A policy handbook*, Komisja Europejska 2011

³² K. Kutylowska, *Polityka...op.cit.*, s.104

³³ *Komunikat z Brukseli w sprawie ściślejszej europejskiej współpracy w dziedzinie kształcenia i szkolenia zawodowego w latach 2011-2020*, 2010, s. 14

³⁴ *Ibidem*, s.42

³⁵ *Ibidem*, s.42

W deklaracji berlińskiej zawarto również szereg zaleceń dotyczących jakości kształcenia, programów nauczania oraz kształcenia nauczycieli języków³⁶. Jednym z pilniejszych zaleceń jest potrzeba uruchamiania takich studiów podyplomowych, które umożliwią lektorom językowym poszerzyć wiedzę z zakresu języka specjalistycznego. Działania te mają na celu „większe otwarcie uniwersytetów na świat” i stworzenie „Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego”³⁷ w oparciu o zasadę mobilności kadry i studentów. Poziom mobilności studentów w Polsce jest niski, nie przekracza 2%. Powodów tej sytuacji jest kilka, a wśród nich najczęstsze to: brak pieniędzy, brak zainteresowania ofertą oraz brak odpowiednich umiejętności językowych³⁸. Raport podkreślił również, że „głównym zarzutem pod adresem Polski jest brak spójnej krajowej strategii służącej stymulowaniu umiędzynarodowienia”³⁹. Wraz z wprowadzeniem Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego pojawiła się nowa szansa na zintensyfikowanie działań usprawniających kształcenie językowe. Standardowo, absolwent studiów licencjackich ma opanować jeden język obcy na poziomie B2 według Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego, jedynie w przypadku studiów filologicznych są to dwa języki – C1 dla języka specjalności i B2 dla drugiego. Skoro od 2009 roku uczniowie szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych są obowiązkowo kształceni w zakresie dwóch języków obcych, jaki jest powód zaprzestania takiego kształcenia na uczelni wyższej. Już w 2006 roku Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Neofilologicznego stwierdził, że: „Preferując język angielski w aktualnych projektach standardów marnuje się czas tych studentów, którzy uczyli się angielskiego wcześniej przez 10-13 lat i na lektoracie tego samego języka tracą motywację, ponieważ niczego nowego się w ten sposób nie uczą.[...] Działania na rzecz różnojęzyczności tylko wtedy przyniosą skutek, kiedy będą spójne na wszystkich poziomach kształcenia.”⁴⁰

Spójność kształcenia przejawia się w podejściu kontynuacyjnym, czyli takim, które nie wraca do podstaw, a jedynie je utrwała i na ich podstawie rozwija bardziej zaawansowane umiejętności. Obowiązkowa nauka języka obcego rozpoczyna się w szkole podstawowej - poziom 0, następnie w gimnazjum umiejętności są rozwijane na poziomie 1, a w szkole średniej na poziomie 2. Konsekwentnie, w kształceniu wyższym, powinniśmy oczekiwać dalszego podniesienia poziomu, a nie, jak często następuje, jego obniżenia.

Oczywiście w przypadku studiów wyższych nie mówimy już o języku ogólnym, ponieważ tu akcent kładziony jest na język specjalistyczny. Do najbardziej powszechnych języków specjalistycznych zalicza się język angielski biznesowy, który wymaga od lektora wprowadzania niuansów branżowych i wyposażania studentów w specyficzną terminologię. Ścisłe związana z językiem jest również kompetencja międzykulturowa, dzięki której student rozwija prawidłowe strategie komunikacyjne. Bennet zauważa że: „bez zrozumienia kulturowego wymiaru języka narażamy się na nazwanie *biegłymi językowo głupcami (fluent fools)*” i podkreśla, że „język nie stanowi jedynie narzędzia do komunikacji, ale jest w niego wpisany określony sposób postrzegania świata i myślenia o nim”⁴¹.

Podsumowanie

Globalizacja doprowadziła do daleko idących przemian na rynku pracy na wszystkich szczeblach, zmniejszyła dystans pomiędzy jednostką a resztą świata, przez co życie codzienne,

³⁶ Ibidem, s.42

³⁷ Ibidem, s.43

³⁸ O. Fulton., *OECD Reviews on Tertiary Education. Poland, 2007*

³⁹ K. Kutylowska, *Polityka....op.cit., s.46*

⁴⁰ Ibidem, s.48

⁴¹ M. J. Bennet, *How not to be a fluent fool: Understanding the Cultural Dimension of Language* w: A. Fantini, (red.) *New ways in teaching culture*, TESOL, Alexandria 1997, s.16-21

a co za tym idzie również i zawodowe, ma coraz bardziej międzynarodowy wymiar⁴². Oczywiście konsekwencją tego zjawiska jest zorientowanie na komunikację międzynarodową wobec konieczności porozumiewania się w językach o globalnym zasięgu. Język angielski dociera najdalej i najlepiej, a z uwagi na swoją powszechność, jest coraz częściej uważany za umiejętność na tyle podstawową, że w coraz większej ilości europejskich przedsiębiorstwach, przestał być traktowany jak język obcy. Pojawił się nowy termin, ściśle związany z zagranicznym biznesem instytucjonalnym – *język korporacyjny*, którym z reguły jest język angielski, o ile nie wynika to z lokalizacji przedsiębiorstwa, potwierdzając tym samym swą pozycję jako *lingua franca*. Osiągnięcie wysokich kompetencji językowych przyczynia się nie tylko do zwiększania konkurencyjności pracowników na rynku pracy, ale również wzmacnia możliwości ekonomiczne państw i regionów⁴³.

Bibliografia

1. Bennet M.J., *How not to be a fluent fool: Understanding the Cultural Dimension of Language* w: A. Fantini, (red.) *New ways in teaching culture*, TESOL, Alexandria 1997
2. Fulton O., *OECD Reviews on Tertiary Education. Poland, 2007 ELAN: Effects on the European economy of shortages of foreign language skills in enterprise*, CILT, Londyn 2006
3. Grin F., *Economic approaches to language and language planning: an introduction*. *International Journal of the Sociology of Language* 121 (1) 1996
4. Grin F., *Using language economics and education economics in language education policy*, Council of Europe, Stasbourg 2002
5. Klein C., *The valuation of plurilingual competences in an open European labour market*. *International Journal of Multilingualism* 4 (4), 2007
6. Komorowska H., *Wielojęzyczność w Europie. Tendencje w polityce językowej Unii Europejskiej i Rady Europy a prace Grupy Wysokiego Szczebla ds. Wielojęzyczności*. Referat wygłoszony na konferencji „Komunikacja międzykulturowa: Języki integrują”, IBE, Warszawa 2010
7. *Konkluzje Rady w sprawie kompetencji językowych pozwalających zwiększyć mobilność (2011C/372/07)*, Rada Unii Europejskiej 2011
8. Kowalska A., *Raport z badania losów zawodowych studentów PWSZ w Płocku*, PWSZ, Płock 2014
9. Kutylowska K., *Polityka językowa w Europie – Raport analityczny*, IBE, Warszawa 2013
10. *Komunikat z Brugii w sprawie ściślejszej europejskiej współpracy w dziedzinie kształcenia i szkolenia zawodowego w latach 2011-2020*, 2010
11. *Language learning at pre-primary school level: making it efficient and sustainable. A policy handbook* Komisja Europejska 2011
12. Melitz J., *Language and foreign trade*, *European Economic Review* 2008, s. 667-699.
13. Pisarek W., *Polityka językowa w wybranych krajach europejskich*. W: Warchala, J., Krzyżyk, D. (red.), *Polska polityka językowa w Unii Europejskiej*, WUŚ, Katowice 2008, s.79-105
14. Philipson R., *English-only Europe?: Challenging language policy*, Routledge, London, New York 2003
15. *Rezolucja Rady z dnia 14 lutego 2002 w sprawie wspierania różnorodności językowej i nauki języków obcych w ramach realizacji celów Europejskiego Roku Języków 2001 (2002/C 50/01)*, Rada Unii Europejskiej 2002
16. *Rezolucja Rady z dnia 14 lutego 2002 w sprawie wspierania różnorodności językowej i nauki języków*
17. Samovar L., Porter R.E., *Intercultural processes: A reader twelfth Edition*, Wadsworth Publishing, Boston 2008
18. *Special Eurobarometer 386. Europeans and their languages*, Komisja Europejska, 2012.

⁴² L. Samovar, R.E. Porter, *Intercultural processes: A reader twelfth Edition*, Wadsworth Publishing, Boston 2008

⁴³ K. Kutylowska, *Polityka....op.cit., s.104*

19. Toomet O., *Learn English, not the local language! Ethnic Russians in the Baltic States*. American Economic Review 101 (3) 2011, s. 526-531
20. Williams D.R., *The economic returns to multiple language usage in Europe*, Working Papers Series, Luxemburg 2005
21. Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2006/962/WE z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie [Dz.U. L 394 z 30.12.2006].

LINGUISTIC GLOBALIZATION IN WORLD'S ECONOMY

Summary

The article presents the issue of linguistic competences significant in terms of globalization of the world's economy. The author's intention is to exploit the correlation between the economic success of individuals and their foreign language skills, based on the results of selected research. Language policy is briefly described in relation to the definitions suggested within the European Union. Additionally, foreign language learning is defined as a key competence necessary for further development of business. Arising awareness of entrepreneurs concerning the importance of high language competences is also presented. Finally, the text concentrates on the perspectives of language education, with vocational English study in particular.

Key words: lingua franca, language policy, key competences, linguistic competences, language for specific purposes, language education, human capital